

Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

Кафедра теорії та методики виховання

ВИПУСКНА РОБОТА

на тему «Національно-патріотичне виховання як засіб формування
особистості учня»

Виконав:

слухача курсів підвищення
кваліфікації заступників
директорів з виховної роботи,
педагогів-організаторів,
класних керівників навчальних
закладів

(11.09.2017 – 22.02.2017)

культорганізатора Центру
дитячої та юнацької творчості
м. Вільнянська
Орлової Оксани Геннадіївни

Науковий керівник:

Запоріжжя
2017
ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ	
1.1 Аналіз поняття «патріотичне виховання», «патріотичне почуття», «патріотизм» у філософії, соціології, психології.	5
1.2 Історія розвитку проблеми патріотичних почуттів, національно-патріотичного виховання у педагогічній науці.....	8
1.3 Змістова структура національно-патріотичного виховання.....	19
Розділ 2. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	
2.1.Національно-патріотичне виховання молоді - виклик сьогодення.....	26
2.2.Нормативно-правова база з національно-патріотичного виховання..	28
2.3.Програма національно-патріотичного виховання Центру дитячої та юнацької творчості м.Вільнянська.....	31
2.4. Напрями та методи формування особистості учня засобами національно-патріотичного виховання.....	37
Висновки	39
Список використаних джерел	41

ВСТУП

Наша Україна – молода держава, перебуває на шляху радикальних політичних, соціальних та економічних перетворень, обравши шлях переходу від тоталітарних ідеологій до свободи й демократії, національного відродження, цивілізованої, соціально зорієнтованої економіки, побудови нового громадянського суспільства.

Суверенній Україні потрібні громадяни, які мають глибоко усвідомлену життєву позицію. Виховати таких особистостей можна за умови розвитку національної освіти, в якій система виховання та навчання ґрунтується на ідеях народної філософії, засадах української етнопедагогіки, народознавства, основах християнської релігії, наукової педагогічної думки, родинного виховання тощо.

Розробка методологічних засад формування особистості учнів є провідною проблемою української психолого-педагогічної науки. Національно-патріотичне виховання сучасного школяра серед різноманітних теоретичних підходів у вирішенні цього питання займає одне з головних місць. В умовах становлення української держави національно-патріотичному вихованню належить пріоритетна роль. Про це свідчать державні документи, перелік яких подається далі.

Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати у

молоді громадянсько активні, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо української держави. У різні часи та епохи, в усіх цивілізованих державах сім'я, школа, суспільство ставили перед собою завдання – виховати громадянина, патріота своєї країни.

В умовах економічної кризи, воєнних дій, складної політичної ситуації відбувається інтенсивний процес соціальної та моральної деградації значної

4

частини учнівської молоді, тому притупляються природні потреби в пізнанні й творчості, втрачається інтерес до чесної праці, знецінюються духовні ідеали. Певна частина сучасної молоді байдуже ставиться до ідеї незалежності України.

У вирішенні важливих завдань національно-патріотичного виховання чинне місце належить організації діяльності школи. Сучасна школа ще не змогла до кінця подолати негативні стереотипи, притаманні комуністичній системі виховання, не поставила особистість у центр виховної системи, У закладах освіти ще й досі відсутні цілісність і систематичність в організації національно-патріотичного виховання; до кінця не вирішено проблему до навчання рідною мовою. У виховному процесі важливе місце мають посісти народна філософія, народна мудрість, національні ідеї та ідеали, що є тим підґрунтям, на якому зростає національна свідомість, гідність, самоповага.

Глибокий та системний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури доводить, що сучасне виховання, зокрема патріотичне, має здійснюватися в умовах національного виховання. Патріотичне виховання вчені розуміють як « формування гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й

духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативністю» (94, с.6).

Головним завданням національно-патріотичного виховання є формування патріотизму, а на сучасному етапі утвердження та збереження української державності ця проблема набуває особливого значення. Тому обрана тема дослідження « Національно-патріотичне виховання як засіб формування особистості учня» є досить **актуальною**.

Об'єкт дослідження – процес національно-патріотичного виховання учнів у позаурочній діяльності.

5

Предмет дослідження – форми, методи, засоби національно-патріотичного виховання учнів у позаурочній діяльності.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

1.1 Аналіз поняття «патріотичне виховання», «патріотичне почуття», «патріотизм» у філософії, соціології, психології

Проблема патріотичного виховання завжди займала одне з провідних місць у вітчизняній педагогічній та філософській думці. У сучасній літературі патріотичне виховання трактується як виховання, що формує усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, любов до своєї Батьківщини, вболівання за долю свого народу, його майбутнє.

Як результат ефективного патріотичного виховання у дітей чітко формується патріотизм. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів.

Патріотизм – соціально-історичне явище. Елементи його виникли як усвідомлення родових зв'язків, обрядів, звичаїв. Слово «патріотизм» (від «patris») – грецького походження, в перекладі означає «батьківщина, вітчизна». Уперше воно з'явилося в період Великої Французької революції (1789-1793р.). Патріотами називали себе борці за народ, захисники республіки.

У філософському словнику патріотичне виховання розглядається як виховання, змістом якого є любов до Вітчизни, відданість, гордість за її минуле й сучасне прагнення захищати інтереси Батьківщини. Це визначення актуалізує рол патріотичного виховання, оскільки саме через активну діяльність людини на користь суспільства виявляються її справжні почуття.

6

Основою цього тлумачення є емоційно-чуттєва сторона поняття, що виявляється через ставлення людини до навколишнього світу. Життя людини в суспільстві завжди пов'язане з діяльністю, нормами поведінки, взаємовідносинами між людьми. Ось чому інтелектуальна та поведінкова сторони даного виду виховання.

Тлумачний словник української мови визначає патріотизм як «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народу, готовність для них на жертви і подвиги».

Першооснови патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, значення якої висвітлюється в роботах О.Любара, В.Мацюка, В.Пугача, М.Стельмаховича, Д.Федоренка. Вони висвітлювали ідеал давньо-руської епохи, складовою частиною якого виступає патріотичне виховання.

Сучасні вчені педагоги також займаються визначенням понять «патріотизм», «патріотичне виховання». Дослідження проблеми патріотичного виховання

школярів ґрунтується на фундаментальних працях у галузі національної системи виховання, концептуальних положеннях національної освіти та виховання.

У сучасній педагогічній літературі виділяють щонайменше три різновиди патріотизму.

1. Етнічний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії тощо. Цей термін уперше використав відомий сучасний вчений-психолог І.Кон, який писав, що «...етнопатріотизм пов'язаний з утвердженням конкретизованих, спрощених образів свого народу, як правило, наділених позитивними рисами».

Більш детально розглядає етнопатріотизм соціолог Т.Ісламшина. Вона визначає його як почуття внутрішнього духовного зв'язку зі своїм народом, поваги до «своїх» етнічних цінностей.

7

Цей патріотизм зумовлений природою як відчуття видової ознаки народу, є природженим і розвивається повноцінно, якщо дитина зростає у національно зорієнтованій сім'ї, навчається в українському дитячому садку, а потім в українській школі. При цьому великого значення надається вивченню історії українського народу, рідної мови та літератури, українського мистецтва, народних звичаїв, традицій.

2. Територіальний патріотизм базується на любові до того місця на землі (місцевості, ландшафту, клімату тощо), де людина народилася.

3. Державний патріотизм ґрунтується на остаточній меті нації – побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті ; це вищий патріотизм, який базується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості.

Таким чином патріотичні почуття українського народу є емоційним аспектом національного державницького світогляду, що включає почуття належності до України, її історії, віру в майбутнє своєї держави. Найвищою формою патріотизму виступає почуття любові до Батьківщини, готовність терпіти муки й навіть іти на смерть заради неї.

Вивчивши велику кількість філософської, психолого-педагогічної та соціологічної літератури сформулюємо власне узагальнене визначення поняття патріотизм. Патріотизм – це духовно-моральний принцип життєдіяльності особистості, який характеризується відповідальним ставленням людини до рідного краю, до Батьківщини, до народу, це активна праця на благо Вітчизни, примноження її багатств, розбудова науки та культури, захист свободи та честі своєї держави. Національно-патріотичне виховання - це виховання, яке передбачає виховання патріотичних почуттів, означає вироблення високого ідеалу служіння народові, готовності у будь-який час стати на захист Батьківщини, вивчати бойові традиції та героїчні сторінки українського народу, його Збройних Сил.

8

На думку вченого М.Савина патріотизм – це почуття, І.Харламов вважав його моральною якістю особистості, О.Здравомислов – моральною цінністю .

Серед класиків педагогічної науки до проблем патріотичного виховання зверталися Г.Ващенко, О.Духнович, А. Макаренко, О. Огієнко, С.Русова, Г.Сковорода, В. Сухомлинський, К.Ушинський, Я.Чепіга та інші видатні вчені. У своїх працях і наукових розробках вони висвітлювали актуальні для свого часу проблеми розвитку патріотичних почуттів як складової частини національної системи виховання, висували ідею виховання «свідомого» громадянина, патріота своєї Батьківщини.

1.2 Історія розвитку проблеми патріотичних почуттів, національно-патріотичного виховання у педагогічній науці.

Виховні традиції української педагогіки склалися упродовж багатьох століть. За цей період наш народ набрав великого досвіду виховання, створив власну педагогічну культуру, в основі якої лежать ідеї народності, духовності, гуманізму, демократизму, патріотизму тощо.

Проведений аналіз історичних, історико-педагогічних джерел дозволив виділити основні етапи розвитку ідей патріотичного виховання в українській педагогічній теорії та виховній практиці.

Першооснови патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці. Українська народна педагогіка сягає корінням у сиву давнину – ще до часів заснування Київської держави. Відомий сучасний вчений М.Стельмахович зазначав, що «народна педагогіка – це написаний багатотомний усний підручник про навчання і виховання підростаючих поколінь, який твориться народом, зберігається у його пам'яті й постійно ним використовується, систематично збагачується і вдосконалюється».

Народна педагогічна мудрість віддзеркалилася в усній народній - піснях, билинах, притчах, казках, міфах, легендах, прислів'ях, приказках тощо.

Патріотичний пафос творів українського фольклору – це любов до Батьківщини, бажання стати на її захист («Де рідний край, там і рай, а де

9

чужина – там домовина», «Людина без Вітчизни що соловей без пісні», «Рідна земля і в жмені мила», «За рідний край – життя віддай» та інші).

Головними рисами народної педагогіки є:

- всезагальний характер ідей народної педагогіки, її універсальність для всіх представників певної нації ;
- висока духовність і моральність;
- демократизм;

- ідеал духовної свободи, незалежності та самостійності.

Другим етапом патріотичних ідей необхідно визначити період виникнення та становлення держави – Київської Русі(IX-XIII ст.)

Особливості та зміст патріотичного виховання в цей період ґрунтовно розкриваються в історичних пам'ятках: літописах, повістях, та билинах, повчаннях та молитвах, житіях святих тощо. Автор «Повісті минулих літ» (1110-1118pp.), літописець Нестор, пропагуючи християнську мораль, у той же час заклав основи патріотичного виховання. У повісті відображені народні уявлення про сім'ю та родинне виховання, особливості навчання та освіти підростаючого покоління того часу.

Дослідник і перекладач «Повісті минулих літ» В. Яременко підкреслює, що «наскрізним в літописі є релігійна концепція людини і світу, вогонь любові до рідної землі і патріотична тривога за її долю».

В основі педагогічної концепції «Повісті минулих літ» лежить боротьба добра та зла. Зло обов'язково буде покаране, добро переможе. Носіями добра в «Повісті» виступають Володимир Святославович, Ярослав Мудрий, Мстислав Великий, Володимир Мономах, Михайло і Всеволод Суздальські, інші князі, які з честю відстоювали єдність своєї землі, вболівали за свій народ, його теперішнє й майбутнє.

Гордість усіх наступних поколінь за видатні здобутки вітчизняної педагогіки викликає прославлений твір «Повчання» Володимира Мономаха(1096р.) Важливо, що в його основу покладено духовно-моральні

10

традиції слов'янського народу, гуманістичні ідеї православ'я. У «Повчанні» князь піклується про єдність рідної землі, закликає до безкорисливого служіння Вітчизні. Особливе місце в «Повчанні» відведено вихованню у підростаючого покоління почуття патріотичного обов'язку перед Вітчизною. Володимир Мономах підкреслював,що людині, яка має свідоме почуття

обов'язку, притаманна незламна сила в боротьбі з ворогами Батьківщини: Князь дає поради щодо виховання дітей: постійно працювати, поважати старших, учитися добру та доброчинності. Ці та інші поради спонукають до виховання в дітей глибокої релігійності, милосердя, доброти, честі, любові до своєї землі та віри в її народ.

Ця патріотична ідея мала вирішальне значення для боротьби проти татаро-монгольської навали. Розуміння необхідності об'єднання князів, централізованої влади, для того щоб уникнути спустошення й поневолення, Патріотизм виступав не лише як головна риса українського народу, як обов'язок переконання всього життя.

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що виховний ідеал давньоруської епохи, складовою частиною якого виступає патріотичне виховання має такі риси:

- любов до Бога та Батьківщини;
- безкорисливе служіння Вітчизні;
- захист рідної землі, гордість та її велич;
- боротьба за єдність слов'янських народів;
- Піклування про власний народ, про свою батьківщину.

Таким чином, педагогічна думка Київської України-Русі має глибокий загальнолюдський зміст, виступає фундаментальною основою вітчизняної педагогічної науки та української культури в цілому. Втілюючись в життя, педагогічні ідеї цього періоду виховували людину на християнських нормах моралі, як особистість мислячу, милосердну, совісну, мужню, працювиту, з вірою у краще майбутнє

Третій етап становлення ідей патріотичного виховання в історії обіймає час звільнення від татаро-монгольської навали та період українського національного Відродження (XIV_XVIII), який характеризується

формуванням української держави та розвитком двох українських держав: Галицько-Волинської держави та Козацької демократичної республіки. На цьому історичному етапі велика увага приділяється вихованню в підростаючого покоління суто національних рис: любові до рідної землі, поваги до героїчних подвигів українців, готовності до захисту свого народу та Вітчизни. У боротьбі за свій народ і віру її виявили силу та принесли велику користь братства (XV-XVI ст.). Пам'ятаючи слова Ісуса Христа: «Люби ближнього, як самого себе», члени братства відкривали «шпитали», де жили бідні старі люди, школи з яких виходили справжні українці, готові до розумової боротьби за віру, народ та Батьківщину.

У братських школах навчали рідною мовою, виховували дітей у національному дусі на кращих традиціях українського народу та нормах християнської моралі. Народні школи мали на меті відродити слов'янську мову, підняти її значення як мови предків, мови, що об'єднує всіх слов'ян та є мовою слов'янської вченості.

Діяльність церковних братств забезпечила подальший розвиток угорського шкільництва. Школи виховали нову плеяду представників українського народу, освічених, творчих, музичних. палких патріотів, «Носіїв і пропагандистів ідеї української державності, будителів українського національного відродження, утвердження людської гідності українця».

Значну роль у діяльності тогочасної школи відігравали ідеї визначних діячів науки, культури, педагогічної думки Памви Беринди, Івана Борецького, Максима Грека. Арсенія Еласовського, Лаврентія та Стефана Зизаніїв, Захарія Копистецького, Олександра Митури та інших. Їхня діяльність відіграла помітну роль у культурному відродженні України, поширенні ідей гуманізму та ідеологічній боротьбі з католицизмом.

На території України, зазначає М.Аркас діяло «Панське братство»(1580р.),до складу якого входили впливові заможні люди. Це родини князів Вишневецьких, Острозьких, Ружинських, гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, митрополит Іван Борецький, Петро Могила та інші. Вони сприяли розвиткові народної освіти, бажаючи, щоб народ став твердіший у вірі та міцніше тримався своєї національності. Також велике значення надавалося друкуванню книг українською мовою, відкриттю шкіл, колегій.

Братства відігравали важливу роль у боротьбі з насильницькою колонізацією, сприяли формуванню національної свідомості, поширенню знань та освіти.

Справжнім феноменом в історії України було запорозьке козацтво, поштовхом до формування якого стало також почуття патріотизму. Козацтво було великою військовою силою, що боронила рідні землі від варварських нападів.

Історик та етнограф, Д.Яворницький відзначає, що запорозьким козакам були притаманні щедрість, безкорисливість, постійність у приязні,гріхом вважалося навіть ошукати чорта, коли він іноді попадав січовикам у товариші, висока любов їх до особистої свободи, після якої вони віддавали перевагу лютій смерті перед ганебним рабством».

Видатними синами української держави, істинними захисниками честі та слави рідної землі й народу були козацькі гетьмани, кошові полководці – Д. Байда – Вишневецький, І. Богун, І. Виговський, О. Шашкевич, П. Дорошенко, С. Кішка, І. Мазепа, С. Наливайко, П.Сагайдачний, Б.Хмельницький та інші.

На особливу увагу заслуговує досвід козацьких шкіл. У них засвоювався козацький кодекс поведінки, норми християнської та народної моралі, культивувалися національні цінності українців.

Козацька виховна система ставила за мету формування в сім'ї, школі, повсякденному житті характеру козака, з притаманною йому лицарською звитягою, українською національною свідомістю та самосвідомістю, дійовим патріотизмом. Високою свідомістю.

Сучасні вчені О.Губко, В. Кузь, Ю. Руденко зазначають: кодекс честі включав любов до батьків, шанобливе ставлення до жінки, відданість батьківщині, народу, непримиренність до ворогів, героїзм, відстоювання свободи та незалежності України, готовність боротися за її честь, волю і славу.

Великий внесок у розвиток освіти та виховання належить Острозькій та Києво-Могилянській академіям(XVII-XVIII ст.), які довгий час були центрами освіти, науки, громадсько-політичної думки України та всієї східної Європи. Виховані на загальнолюдських, національних та історико-культурних цінностях українського народу, випускники академій були свідомими патріотами, борцями за національне й соціальне відродження України.

Зусилля вчених були спрямовані на вирішення найважливішої життєвої задачі українського народу - визволення Вітчизни від загарбників. Палкими патріотами були Іван Борецький, Петро Могила, Мелетій Смотрицький, чия діяльність пронизана почуттям любові до рідної землі, до свого народу. Їхня невтомна праця сприяла формуванню національної свідомості українського народу, виховувала патріотизм і волю до визволення, укріплювала позиції православної церкви.

У педагогічній науці XVIIст. Проблему патріотичного виховання особистості порушував видатний мислитель Г.Сковорода («Байки Харківські», «Вдячний Еродій» та ін.).

Ідеї та погляди Сковороди виростили на ґрунті реального життя й відбивали погляди, думки, сподівання українського народу. Його прагнення до кращого життя. Мислитель розглядав патріотизм в єдності з такими моральними

14

якостями, як благородство, працьовитість, чесність, скромність, доброзичливість, щирість, вірність, доброта, справедливість, великодушність, людяність, гідність. Складовими патріотизму Г.Сковорода вважав насамперед любов до Батьківщини, народу, гуманістичні ідеали гідні людини.

Таким чином, ми бачимо, що патріотичне виховання спрямоване на формування особистості, для якої боротьба за благо та процвітання рідної землі співпадала з прагнення до праведного життя. При цьому великого значення набувають такі патріотичні якості, як честь, слава, гідність, свобода.

Провідними рисами патріотичного виховання періоду українського Відродження виступають:

- віра в Бога як втілення Вищої справедливості та укріплення православної віри;
- любов до Батьківщини, збереження незалежності й соборності України, безкорисливе служіння державі;
- боротьба за волю, честь і славу України;

Наступний, IV етап охоплює XIX ст.-поч. XX ст. – період національно-політичного відродження України та становлення української нації.

У XIX ст. Україна вступила із скасуванням гетьманства (1764р.), запровадженням дворянства (1785р.), з рекрутчиною, кріпацтвом, зруйнуванням Січі. Українські землі закарбувала Росія, Польща та Австро-Угорщина. Це призвело до знекровлення національної системи виховання, закриття навчальних закладів, заборони вживати рідну мову. Завдяки цьому починається національне відродження України - зміцнення

національної самосвідомості, гідності, високих патріотичних почуттів, бурхливий розвиток української науки і культури.

Засновник вітчизняної педагогічної науки педагог К.Д.Ушинський, відстоюючи принцип народності вважав, що основним завданням народної школи є виховання патріотизму засобами рідної мови, природи рідного краю,

15

народних традицій, праці, релігії. Він писав: «Чим повніше і розумніше школа буде будувати свою роботу на основах народності, тим ближче стане вона до життя свого народу і буде краще виконувати своє завдання - готувати патріотів». Педагог підкреслював, що найважливішими рисами майбутнього громадянина повинні бути любов до своєї Батьківщини, почуття відповідальності й обов'язку перед народом, почуття національної та власної гідності, жага корисної діяльності.

На хід і розвиток відродження вплинули відомі патріоти України М.Гулак, М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко та інші. Проїняті ідеалами демократії вони запропонували нову політичну програму, викладену в маніфесті « Книга буття українського народу» або «Закон Божий». Вони висували ідеї волі, рівності народів, свободи віри, можливості для кожного народу творити свою державу та вільно розвивати освіту, науку, культуру.

Одним з найактивніших борців за національне відродження був славетний Кобзар, пророк Т. Шевченко, який у своїх творах закликав народ до боротьби за рідну землю, за свою долю, за державу. Все життя Великий Кобзар боровся за відродження національної системи виховання, за народну педагогіку, зв'язок з народним життям, за традиції сімейного виховання, оскільки саме народна педагогіка виховує патріота зі святим почуттям любові до рідної землі, до знедоленого народу.

Прапор великого вчителя та його однодумців М.Костомарова, П.Куліша підхопили видатні діячі науки й освіти :І.Франко, В.Антонович, Б.Грінченко,

М.Драгоманов, Леся Українка, М.Шашкевич та інші. У 1873 році було засновано Товариство імені Шевченка, яке стало центром наукової роботи в Україні (М.Драгоманов, О.Кониський, Д.Пальчиков та ін.). На початку 1880р. починається діяльність театральних труп Кропивницького, М. Старицького, братів Тобілевичів. Театр стає національною установою, що впливає на маси, вчить їх української мови, наближає до історії народу, викликає пошану до української культури, надихає молодь ентузіазмом і патріотизмом.

16

Видатний діяч І.Франко невпинно боровся за українську національну школу. Особливо великого значення надавав питанням вивчення дітьми української мови й літератури, фольклору та етнографії. Мету і завдання національного виховання І.Франко вбачав у служінні українському народу, в боротьбі за вільну й незалежну Україну, у здійсненні заповітів народної педагогіки, утвердженні національної свідомості громадян.

Соціально-економічні, політичні події перших десятиріч ХХ ст. дали поштовх новим ідеям патріотизму, формування свідомого українця. У 10-20рр. Починається відродження національного шкільництва. З'являється мережа «Просвіт».

Головною метою мережі «Просвіт» було сприяння розвитку української культури, єднання українців, надання можливості жити національним життям. Ці організації виконували ряд навчально-виховних завдань, серед яких :

- загальноосвітня діяльність серед народу;
- ознайомлення з історією та культурою України;
- навчання рідною мовою;
- створення бібліотек, читалень, лекцій, курсів;
- проведення концертів, вечорів, вистав;
- відкриття національних шкіл та інших просвітніх установ ;

- видавнича діяльність.

Для педагогічного розуміння сутності патріотичного виховання важливими є погляди українських вчених початку ХХ ст.. Г.Ващенко, М. Грушевського, І.Огієнка, С.Русової, Я.Чепіги та інших.

Велику роль у розробці та реалізації концепції національного виховання відіграв І.Огієнко. Ідеї І.Огієнка про створення національної школи як гаранта розвитку нації підтримала вихователька, мати, талановита українка С.Русова, яка твердила, що освіта й навчання мають відповідати

17

національним інтересам, враховуючи звичаї, традиції, своєрідність українського народу.

У теорії виховання, розробленій С.Русовою, чільне місце посідає патріотичне виховання. На думку виховательки, це цілеспрямований педагогічний процес формування у школярів почуттів, поглядів і свідомості засобами рідної мови, через колискові пісні, забавлянки, народні казки, ігри, лічилки, загадки. Не менш важливими є екскурсії, вивчення історії та релігії українського народу, створення в школі історико-географічного музею. Головне завдання патріотичного виховання С.Русова вбачала у створенні громадянського ідеалу, який дасть змогу школяреві «навчитися своїй персональній бажання підпорядковувати загальним вимогам рідної йому громади, держави».

Проблеми розбудови національної школи хвилювали українського письменника й педагога Я.Чепігу. У «Проекті української школи» він зазначає, що для відродження українського народу необхідно розвивати народну культуру, запроваджувати навчання українською мовою. До нової української школи він висуває певні вимоги, серед них:

- школа має бути народною, відображати інтереси народу;

- освіта повинна бути глибоко національною, спиратись на народну творчість та культуру.

Наслідуючи І.Огієнка, С.Русову, Я.Чепігу, Г.Ващенко виступає за відродження української національної культури та української школи. Талановитий український педагог зазначає, що в національному виховному ідеалі віддзеркалюється сутність українського патріотизму. До змісту патріотизму Г.Ващенко включає віру в Бога, моральні закони творення добра, загальнолюдські та національні цінності. Важливим є те, що вчений наголошує: мета життя людини полягає у служінні Богові та Україні, у виконанні та шануванні заповідей морального кодексу поведінки. Велике значення має заповідь любові до Бога та любові до ближнього. «Ближніми» є

18

родина, рід, а далі – народ, нація, людство. Це дасть змогу виховати «свідомого патріота», найвищим покликанням якого є «жертвна любов до Батьківщини. Вона виявляється в тому, що людина для блага Батьківщини терпить муки і навіть іде на смерть».

Таким чином в період XIX – початку XX ст. особливостями патріотичного виховання виступають:

- любов до Батьківщини, за яку людина «терпить муки» і навіть «іде на смерть»;
- любов до народу, до його духовної спадщини ;
- національні почуття : любов до рідного краю, природи, до української мови, культури, історії, повага до національних та родинних традицій;
- служіння Богові як абсолютній Правді, Красі, Справедливості.

Соціально-політичні зміни в Україні на початку XX ст. кардинально вплинули на подальший розвиток патріотичних ідей. В умовах першої в світі соціалістичної держави патріотичні ідеї набули нового змісту, визначивши сутність радянського соціалістичного патріотизму. Це зумовило

виділення Радянського етапу (1917-1991рр.) розвитку патріотичного виховання в історії педагогічної думки.

Особливо цінною на даному етапі стала педагогічна спадщина талановитих радянських педагогів А.Макаренка та В.Сухомлинського. Ставлячи завдання формувати нові покоління свідомої молоді, вони виховували справжніх патріотів, люблячих Батьківщину, гордих за свій народ та його історичне минуле, працюючих на благо Вітчизни. З цією метою педагоги постійно шукали та використовували нові організаційні форми та методи виховної роботи. Більшість з них і сьогодні є актуальними.

Таким чином, ми визначили основні етапи становлення та розвитку ідеї патріотичного виховання в історії вітчизняної педагогічної думки, починаючи з основ народної педагогіки. Ми бачимо, що на різних етапах розвитку суспільства зміст патріотичного виховання постійно змінювався.

19

Без патріотичних почуттів, переконань, дій людина не може бути справжнім громадянином і сином своєї Вітчизни.

1.3 Змістова структура національно-патріотичного виховання.

Сучасні умови життя в Україні висувають перед народною освітою якісно нові завдання у сфері виховання молоді, розв'язання яких допоможе подолати існуючий формалізм у змісті роботи школи. Виховання громадян України носить національний характер, базується

На національних традиціях українського народу, є ідейною силою національної свідомості., засобом збереження національної ідентичності. Сучасна модель виховання враховує особливості сьогодення, оскільки цього вимагають соціально-економічне становище країни, моральний і духовний стан українського народу, подальший розвиток культури, науки.

Становлення свідомого патріота з відповідними почуттями, переконаннями та діями залежатиме від накладених на національну свідомість певних відбитків. Національна свідомість - основа патріотичного виховання, це глибинне усвідомлення своєї етнічної належності та своєрідності історичної долі, невід'ємним атрибутом кожної нації. Вона свідчить про зрілість народу як самочинного суб'єкта історичного процесу, є показником морального здоров'я, духовних та інтелектуального потенціалу особистості.

Національна свідомість включає:

- любов до України, історичного й самобутнього образу свого народу;
- віру в духовну силу народу та його призначення;
- силу волі й відповідальність за те, щоб народ України посів почесне місце в цивілізованому світі;
- уміння осмислювати історію, культуру, мистецтво, цінності, мораль, звичаї, обряди, символіку свого народу, нації, рідного краю;

20

- систему вчинків, що є наслідком любові до Батьківщини, віри, відповідальності, осмислення ; готовність свідомо служити інтересам України.

Вирішувати проблему формування істинної національної самосвідомості можливо лише у зв'язку з духовним розумінням Батьківщини. Тому що «Вітчизна – це дух народу в усіх його виявах і творіннях, а національність означає своєрідність цього духу, – пише К.Чорна .

О.Вишневський виділяє три етапи розвитку патріотичної свідомості дитини та людини взагалі:

1. Етап раннього етнічно-територіального самоусвідомлення є основою, фундаментом патріотичного виховання і здійснюється переважно в

батьківській родині та в школі. Він припадає на дошкільний і молодший шкільний вік. На цьому етапі формується почуття патріотизму.

2. Етап національно-політичного самоусвідомлення, припадає на підлітковий вік, коли дитина з лона сім'ї та школи переходить у громадське середовище.

На цьому етапі відбувається приєднання юнацтва до різноманітних дитячих й молодіжних громадських, політичних організацій і об'єднань, які в змозі допомогти виховати сьогоdnішнього школяра, завтрашнього громадянина України.

3. Етап державницько-патріотичного самоусвідомлення, коли поняття «національного» виходить за межі етнічності та сягає рівня державності.

Характерними рисами даного етапу є вияв любові, поваги до своєї держави як головної мети нації.

Таким чином, проходження даних етапів свідчить про громадянсько-патріотичну зрілість людини.

А от філософи виділяють два рівні патріотичної свідомості – суспільно-психологічний та ідеологічний. Патріотичне становлення індивіда, підкреслює Р.Петронговський, відбувається як двоєдиний процес : на психологічному рівні це формування уявлень, почуттів, звичок, настроїв та

21

прагнень; на ідеологічному – формування патріотичної свідомості, ідей, поглядів і переконань.

Головна функція патріотичних почуттів полягає у позитивному ставленні до свого народу. Батьківщини. Як зазначає В.Вугрич, суб'єктом патріотизму є людина як суспільна істота, а об'єктом – народ, Батьківщина.

У філософсько-гуманітарних науках виділяється зовнішня структура патріотизму :

- патріотичні почуття;
- національна гідність людини ;

- потреба в задоволенні національних інтересів;
- патріотична свідомість на основі національної свідомості, розуміння своєї громадянської ролі в суспільстві;
- національний такт і толерантне ставлення до людей інших національностей;
- бажання й потреба в накопиченні, збереженні та передачі національних культурних цінностей ;
- готовність до патріотичної діяльності.

Патріотизм, як почуття має внутрішню структуру, що складається з кількох компонентів:

- перший, поверхневий, - природна любов до свого народу як до великої родини; любов до рідного слова, рідної природи;
- другий – це відчуття патріотизму розумом, усвідомлення обов’язку перед народом, готовність стати на захист його інтересів;
- третій – це переплетіння любові до рідного, близького з усвідомленням свого обов’язку перед народом; це прагнення, готовність служити Батьківщині.

Структуру патріотичних почуттів можна представити через відношення до

- себе : національна самосвідомість, честь, гідність, щирість, доброта, терплячість, чесність, порядність;

22

- людей: толерантність, національний такт, милосердя, благородство, справедливість, гостинність, відкритість, щедрість, готовність допомогти, усвідомлення своєї належності до українського народу як його представника, відповідальність перед своєю нацією;
- Батьківщини : віра, надія, любов, громадянська відповідальність, вірність, готовність стати на захист, бажання працювати для розвитку країни, підносити міжнародний авторитет, повага до Конституції та законів

держави; гордість за успіхи держави, біль за невдачі, суспільна активність та ініціативність.

- Національних цінностей : володіння українською мовою, бажання і потреба в накопиченні, збереженні та передачі родинних і національних звичаїв, традицій, обрядів, дбайливе ставлення до національних багатств, до рідної природи, сприяння розвитку духовного життя українського народу; шанобливе ставлення до національних та державних символів; почуття дбайливого господаря своєї землі.

Зазначимо, що відповідно до педагогічних ідей процес виховання складається з ряду етапів, які характерні для будь-якого виховного процесу. Відомі сучасні педагоги Т.Ільїна, Н.Мойсеюк виділяють такі етапи:

- усвідомлення вихованцями норм і правил, які вироблені суспільством ; щоб поводити себе правильно, визначити певні критерії поведінки, усвідомити її необхідність;

- формування ставлення учнів до норм і правил, що пропонуються. Необхідно, щоб дитина не тільки розуміла й осмислювала те, про що їй розповідають, що пропонують виконати, але й виявляла при цьому почуття. Пояснюючи важливість добра, чуйності, порядності, дитина має відчувати жаль, співчуття, бажання допомагати, піклуватися. «Почуття патріотизму,— зазначає Н.Мойсеюк,— легше пробудити, якщо спрямувати увагу учня на реальні зміни, що відбуваються в його родині, рідному селі, місті. Отже,

23

лише загострюючи почуття і спираючись на них, вихователі можуть підвести учня до дії»;

- формування поглядів, переконань. Формування поглядів — це етап сприйняття, засвоєння та перетворення засвоєних норм на особисте надбання, потенціальна готовність до дії. Переконання — це погляди, що

ґрунтуються на певних принципах, якими людина керується в житті. Для формування переконання необхідно створювати ситуації, які «вимагають прояву позицій дії, тренування з метою здійснення правильних дій»;

- формування загальної спрямованості особистості. У результаті діяльності, в ході повторень формуються навички та звички поведінки, які стають нормою. Система дій, вчинків поступово переходить у риси характеру, стає властивістю особистості.

Розглядаючи патріотичні почуття, спираємося на твердження психолога П.Якобсона, що розвиток почуттів відбувається в процесі спеціального впливу на емоціональну сферу людини. У патріотичних почуттях відбивається ставлення особистості до своєї держави, її минулого, майбутнього та сьогодення. Складовими патріотичних почуттів є:

- почуття належності до своєї держави та її народу;
- почуття гордості за успіхи держави, біль за невдачі;
- повага до історії, культури, традицій, вірувань, менталітету;
- захоплення героїчними подвигами минулого та сучасності;
- шанування рідної мови, традицій, звичаїв, обрядів рідної країни;
- ностальгія при розлуці з Батьківщиною;
- неприязнь до всього антиукраїнського;
- почуття національної гідності.

Патріотичні почуття не повинні бути споглядальними, обмежуватися пасивними реакціями милування й уподобання. В ідеалі, як зазначають П.Ігнатенко, В.Поплужний, Н.Косарева, Л.Крицька, «вони спрямовуються на виконання надзавдання – піднести Україну до рівня високо розвинутих

24

світових держав, що вимагає активної творчості всього українського народу. В нинішніх умовах емоційне начало патріотизму виявляється, насамперед, у мужності, рішучості, готовності українських громадян відстоювати

незалежність своєї молодії держави всіма можливими засобами навіть мільярними».

Як свідчить історичний досвід, патріотичні почуття, особливо загострюючись у складних, екстремальних, доленосних для Батьківщини ситуаціях, єднують людей, спонукають ставити суспільне вище за особисте, зменшують життєвий егоїзм.

Патріотичні переконання містять у собі знання, поєднані зі щирою впевненістю в їхній істинності. На необхідності розвитку патріотичних переконань у дітей наголошував великий педагог-мислитель Я.А.Коменський, щоб «вони могли захищати все, що вони вважають істинним і добрим...чесним». Мета переконань полягає у підведенні людини не тільки до розуміння певних положень патріотичних почуттів, а й до внутрішнього їхнього сприйняття. До патріотичних переконань належать:

- визнання визначальної ролі народу й Батьківщини в житті людини;
- визнання здатності українського народу побудувати власну державу й навести в ній порядок;
- віра в майбутнє України та українського народу;
- віра в невичерпні сили, талант, неповторність, працьовитість українського народу;
- віра в незламність, силу, стійкість, міць та справедливість держави.

У формуванні патріотичних переконань важливу роль відіграє політичне та ідеологічне мислення. Науковці відзначають, що за допомогою політичного мислення розкривається державний зміст різних часткових акцій та подій внутрішнього життя держави.

Справжній патріот не може жити повноцінним життям, бути щасливим без праці на благо своєї країни, без боротьби за краще життя українського

народу та України. Польський письменник Ц.Норвіда зазначає: людина, щоб бути щасливою, має знати, навіщо жити, для чого жити, за що вмерти. Тому крім почуттів і переконань, важливим є діяльність - аспект патріотичного виховання.

Патріотична діяльність включає :

- усвідомлення глибокого зв'язку з народом, участь у його справах, турбота про його благо;
- збереження та примноження культури, традицій, звичаїв, обрядів рідної країни;
- дотримання вироблених народом моральних норм і правил, законів держави;
- знання символів своєї Батьківщини;
- діяльність, спрямовану на утвердження державності свого народу, зміцнення належності своєї держави та готовність її відстоювати;
- знання історії свого роду, народу, прихильність до рідних місць;
- сумлінне виконання своїх обов'язків у навчанні, вміння творчо працювати.

Спираючись на сутність, структуру й етапи патріотичного виховання, враховуючи вимоги соціально-економічного розвитку України, погляди педагогічної науки, досвід закладів освіти, визначається орієнтовний зміст патріотичного виховання.

Зміст патріотичного виховання розкривають такі розділи: державний, соціальний, родинний.

Державний розділ складають: уявлення про українську державу, Прапор, Герб, Гімн; про рідний край (село, селище, місто), про рідні місця, рідну мову; розуміння сутності обов'язку перед Батьківщиною, громадської активності, поняття про захист честі й гідності Батьківщини, гордість за свою країну, розуміння моральної суті основних громадянських прав та обов'язків,

визначених у державних документах України; високий рівень національної самосвідомості; шанобливе ставлення до Збройних Сил України, бажання

26

стати до їх лав, розуміння величі українського народу, як основи непорушності держави.

Соціальний розділ патріотичного виховання передбачає: розвиток інтересу до історії рідного краю, героїчного минулого країни, життя прославлених земляків; знайомство з діяльністю дитячих громадських організацій; виявлення потреби охороняти історичні пам'ятки, зберігати матеріальні цінності Вітчизни; вміння виявляти волю, доброзичливість, правдивість, наполегливість, самостійність, творчу активність, відповідальність у навчанні та праці; нетерпиме ставлення до порушників закону, до аморальних вчинків; дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи; розуміння значення праці батьків та українського народу, готовність виконувати громадські обов'язки; нетерпиме ставлення до анти патріотизму, фашизму, шовінізму, до вандалізму; толерантне відношення до людей, уміння жити поруч.

Родинний розділ спрямований на виховання любові до батьків, чемного ставлення до старших у сім'ї, вчителів, ветеранів, пошану до пращурів, до героїв Батьківщини, знання місць знаходження могил та пам'ятників, догляд за ними; знання переказів, легенд, повір'їв, народних пісень, знайомство з народним мистецтвом; пошана до народних і релігійних традицій, звичаїв, національних і родинних свят та дотримання них.

Зазначимо, що у практиці всі розділи знаходяться у тісному взаємозв'язку, залежать один від одного. І за цієї умови утворюють систематичність, цілісність, національну спрямованість патріотичного виховання.

РОЗДІЛ 2

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

2.1. Національно-патріотичне виховання молоді - виклик сьогодення

Ураховуючи суспільно-політичну ситуацію, що склалася в Україні, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття

27

патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо.

Саме позашкільний заклад має стати для кожної дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Відповідно Закону України «Про загальну середню освіту» (стаття 5) виховання громадянина має бути спрямованим передусім на розвиток патріотизму, любові до свого народу, до України.

В.Сухомлинський писав: «Виховання патріотичної свідомості, почуттів і переконань нерозривно пов'язане з розумовим, моральним, трудовим, ідейно-світоглядним, естетичним, емоційним становленням особистості. Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яке проникає в усе, що пізнає, узнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. Патріотизм як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів, як єдність думки і справи, дуже складно пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною, емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею». Актуальність національно-патріотичного виховання особистості в умовах глобалізації значною мірою зумовлюється вимогами сучасних державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної

справедливості, що мають забезпечити усім громадянам рівні стартові можливості для розвитку та застосування їхніх потенційних здібностей.

Як наголошено в Національній доктрині розвитку освіти України, пріоритетним напрямком в її реалізації є формування особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу, сучасної європейської цивілізації; виховання людини демократичного світогляду, яка

28

поважає громадянські права і свободи, традиції народів і культур світу, національний, релігійний, мовний вибір кожної людини

Сучасний зміст виховання дітей та учнівської молоді в Україні — це науково обґрунтована система загальнокультурних і громадянських цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, праці, природи, мистецтва, самої себе. Виховання здійснюють для ідентифікації вихованця із загальновизнаними цінностями і якостями та самореалізації його сутнісних сил. Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власне ставлення.

2.2. Нормативно-правова база з національно-патріотичного виховання:

- Указ президента України № 580/2015 від 13 жовтня 2015 року.
Про Стратегію національно-патріотичного
виховання дітей та молоді на 2016 - 2020 роки.
- Національна доктрина розвитку освіти України.
- Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді.
- Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах

- Заходи щодо реалізації концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.
- Збірник НПА з патріотичного виховання.

ЗМІСТ

Указ Президента України від 13.11.2014 № 872 «Про День Гідності та Свободи».....5

Указ Президента України від 13.11.2014 № 871 «Про День Соборності України»5

Указ Президента України від 14.10.2014 № 806 «Про День захисника України».....6

29

Указ Президента України від від 24.09.2014 № 744 «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності».....67

Указ Президента України від 27.04.2009 № 272 «Про проведення Всеукраїнської молодіжної акції «Пам'ятати. Відродити. Зберегти».....7

Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25 червня 2013 року № 344/2013.....711

Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2012 року № 212.....1122

Концепція допризовної підготовки і військовопатріотичного виховання молоді, схвалена Указом Президента України від 25 жовтня 2002 року № 948.....2335

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми "Молодь України" на 20092015 роки» від 27 січня 2009 р. № 41.....3538

Постанова Верховної ради України «Про заходи Кабінету Міністрів України щодо захисту національних інтересів держави у сферах національно свідомого і патріотичного виховання молодого покоління та забезпечення умов його розвитку» від 22 травня 2003 року № 865IV.....39

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.09.2009 № 1494 «Про затвердження Плану заходів щодо підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді шляхом проведення на постійній основі тематичних екскурсій з відвідуванням об'єктів культурної спадщини.....3942

30

Розпорядження Кабінету Міністрів «Про затвердження плану заходів на 20132015 роки з підготовки і відзначення 70ї річниці визволення України від фашистських загарбників та 70ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 19411945 років» від 22 травня 2013 р. № 360р.....4243

Концепція національнопатріотичного виховання молоді, затверджена наказом3 Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства і туризму України від 27.10.2009 № 3754/981/538/49.....4352

Програма патріотичного виховання учнівської та студентської молоді в навчальних закладах України, затверджена спільним наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України,

Міністерства внутрішніх справ України від 21.10.2013 № 1453/716/997.....5264

Наказ МОН України «Про затвердження плану заходів щодо посилення національнопатріотичного виховання дітей та учнівської молоді» № 1232 від 27.10. 2014.....6569

Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243 «Про Основні орієнтири виховання учнів 111 класів загальноосвітніх навчальних закладів України».....70168

Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.09.2000 № 439 «Про затвердження Рекомендацій щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України».....169172

Лист Міністерства освіти і науки України від 13.08.2014 № 1/9412 «Про проведення Уроків мужності» Лист Міністерства освіти і науки України від 25.07.2014 № 1/9376 «Методичні рекомендації з питань

31

організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році» (АЛББОМНА).....172181

Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 09.08.2012 № 1/9557 «Про методичні рекомендації з громадянської освіти та виховання у навчальних закладах у 2012/2013 навчальному році»182186

Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 27.07.12 № 1/9530 «Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи».....187189

2.3. Програма з національно-патріотичного виховання Центру дитячої та юнацької творчості м. Вільнянська

У Стратегії національно-патріотичного виховання в переліку сфер, які воно має охопити на першому місці стоять освіта, наука, культура та мистецтво. Це сфери безпосередньо нашої діяльності, як закладу позашкільної освіти. Керуючись вищеназваними нормативними документами творча група ЦДЮТ перед початком 2015-2016 навчального року створила з метою розкриття положень і завдань «Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді», Листа Інституту модернізації та змісту освіти від 27.07.2016; виховання у гуртківців соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, ушанування духовних надбань українського народу, традицій української державності; виховання громадянської свідомості, здатності критично і незалежно мислити, бути активними у відстоюванні своєї позиції та готовим до захисту незалежності і територіальної цілісності української держави

32

ПРОГРАМУ

з національно-патріотичного виховання

**Центру дитячої та юнацької творчості імені В.Гнаровської
м.Вільнянська Вільнянського району Запорізької області**

яку розміщено на сайті «Позашкілля Запорізького краю» у збірці «Виховуємо патріотів» 2015р.

Завдання програми:

- Утвердження в свідомості й почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України.
- Виховання поваги до конституції України, Законів України, державної символіки.
- Культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, бережливого ставлення до природи.
- Формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій.
- Культивування ставлення до солдата, як захисника Вітчизни, героя.

Зміст програми ґрунтується на **принципах**:

- Принцип загальнолюдської цінності;
- Принцип науковості та полі культурності;
- Принцип системності та інтегрованості;
- Принцип єдності навчання та виховання;
- Принцип гуманізму та демократії;
- Принцип родинності.

Ідея програми: «...Народилась Україна Нова...»

Зміст програми

№ п/п	Напрямок роботи, тема, назва заходу	Термін виконання
Вивчення нормативно-правової бази національно-патріотичного виховання дітей та молоді		
1	Круглий стіл з обговорення Методичних рекомендацій з питань організації виховної роботи у 2017-2018 навчальному році, вебінарів видавничих груп «Основа»,	вересень

	«Ранок» з питань національно-патріотичного та громадського виховання.	
2	Опрацювання науково-методичних матеріалів МОН України «Революція гідності та агресія Росії проти України.	вересень
3	Засідання творчої групи по плануванню та оновленню Програми з національно-патріотичного виховання.	вересень
3	Засідання МО керівників гуртків по плануванню перспективних планів виховної роботи «Національно-патріотичне виховання – виклик сьогодення».	вересень
4	Засідання керівників гуртків художньо-естетичного та декоративно-ужиткового відділу «Огляд запропонованих Всеукраїнських фестивально - конкурсних заходів».	вересень
Взаємодія ПНЗ з громадськими установами та організаціями		
Удосконалювати технології співпраці з міською радою в рамках Програми «Діти України».		
1	Продовжувати досвід співпраці зі школами міста та району. Залучати учнів шкіл до участі у фестивалях, конкурсах, виставках, інших заходах, започаткованих Центром дитячої та юнацької творчості.	Впродовж року
2	Спільне проведення з профспілкою освітян Вільнянського району театралізованої програми для ветеранів педагогічної праці «Шануймо зимові традиції українського народу».	Січень
3	Продовжити роботу школи «Лідер» для членів органів учнівського самоврядування шкіл міста та ЦДЮТ.	Впродовж року
4	Продовжити досвід співпраці з районним об'єднанням культури та дозвілля: - Заходи з нагоди святкування Дня Незалежності України; - День міста; - День Пам'яті; -тощо.	Згідно календарного плану
5	Продовжити досвід співпраці з районною дитячою бібліотекою.	Згідно календарного плану
6	Організація екскурсій та проведення Уроків Патріотизму в районному краєзнавчому музеї та від відвідування музеїв, пам'ятних місць України.	Впродовж року

Зміст і форми національно-патріотичного виховання		
1	Проведення бесід, виховних заходів з метою утвердження в свідомості молоді переконань про єдність і соборність України. Проведення перших занять в гуртках: - Початковий рівень – «Це наше і це твоє». - Основний, вищий рівень – «Від проголошення незалежності до нової України».	вересень
2	Спільно з районним відділом освіти підготовка урочистого відкриття районного зльоту команд мовних таборів «Пам'яті героїв бути достойними».	вересень
3	Провести флеш-моб національно-патріотичного спрямування «Свято нової України» до Дня захисника Вітчизни: - Свято-конкурс вишиванок «Рідними руками»; - Фотовиставка-звіт «Стежинами осіннього парку»; - Реконструкція козацького рою в побутових традиціях; - Конкурс плакатів «З Україною в серці». - Квест «Чи знаю я Україну». - Хвилини патріотичного спілкування на заняттях гуртків початкового рівня(символи, історичні, культурні , природні пам'ятки, народні промисли) - Дискусії в групах основного та вищого рівнів «Національний герой. Хто він?»	жовтень
4	Колективна гра зі створенням панно «Україна – моя країна».	Осінні канікули
5	Зустріч в кафе спілкування з ярмарком-продажем українських традиційних сімейних страв.	Осінні канікули
6	Конкурс біографічних розвідок «Таємниці моєї сім'ї».	вересень
7	Майстер класи керівників гуртків декоративно-ужиткового відділу за участю учнів шкіл міста з виготовлення сувенірів для бійців української армії.	листопад
8	Підготовка та впровадження гри лото «Меморі» (створення карток на запам'ятовування дат, пам'ятних місць, діячів України	листопад
9	Конкурс на краще декорування приміщення ЦДЮТ до українських традиційних зимових свят	грудень

10	Цикл бесід, спрямованих на розкриття традицій української культури, ознайомлення дітей з фольклором: ігри, різдвяні традиції та розваги.	Впродовж місяці
11	Робота «Чарівної кімнати» «Звітуємо перед Миколаєм»	грудень
12	Спільно з міською радою підготовка і проведення інтерактивної концертної програми для з особливими потребами та дітей переселенців до Дня Святого Миколая.	грудень
13	Поповнення «Банку сувенірів» для дітей з особливими потребами.	Впродовж року
14	Провести акцію за участі гуртківців, педагогів та батьків «Спільними зусиллями»(збір коштів для потреб військовослужбовців) в рамках співпраці з волонтерськими організаціями міста та району	Січень 2017р.
15	Проведення тренінгових занять з формування навичок самоорганізації «Самі будуємо своє життя у рідній Україні» до Дня Соборності України	Січень
16	Фестиваль патріотичної пісні з залученням школярів міста до Дня пам'яті героїв Крут.	Січень
17	Участь гуртка ПТМ у Всеукраїнській виставці-конкурсі науково-технічної творчості «Наш пошук і творчість тобі, Україно»	лютий
18	Організація районної виставки декоративно-ужиткового мистецтва рамках Всеукраїнської виставки-конкурсу«Знай і люби свій край».	лютий
19	Навчальний семінар для керівників гуртків та педагогів організаторів шкіл району «Сучасні методи і технології національно-патріотичного виховання школярів»	лютий
20	Участь вихованців туристичного гуртка «ЕХО» у Всеукраїнській експедиції учнівської та студентської молоді «Моя Батьківщина – Україна»	Березень, травень
21	Проведення практичної конференції педагогів та вихованців вищого рівня з нагоди відзначення сторіччя початку подій Української революції 1917-1921 років	Березень
22	Участь педагогів ЦДЮТ у вебінарах з патріотичного виховання.	Постійно
23	Впровадження в систему занять презентацій «Мій рідний край – моє рідне місто»	Впродовж року
24	Провести конкурс методичних рекомендацій з впровадження нових форм з національно-патріотичного виховання у гурткову роботу.	Березень

25	Розробити рекомендації батькам з організації патріотичного виховання дітей по віковим категоріям	Березень
26	Участь педагогів ЦДЮТ в районних, обласних, всеукраїнських заходах з національно-патріотичного виховання	Постійно
27	Участь у заходах районного об'єднання культури та дозвілля	Впродовж року
28	Традиційний травневий похід гуртківців ЦДЮТ з інтерактивними здоров'язбережувальними іграми та майстер класами.	Остання субота травня
30	Театралізована концертна програма до Дня Матері	травень
31	Театралізована інтерактивна вистава до Міжнародного Дня захисту дітей. Робота творчих майстерень для батьків та дітей.	01.06

2.4. Напрями та методи формування особистості учня засобами національно-патріотичного виховання.

Виходячи з того, що головним завданням національно-патріотичного виховання є формування особистості, світоглядної свідомості школяра, в діяльності позашкільного навчального закладу виділяємо наступні напрями та методи.

1. Світоглядний: бесіди, розповіді, оповідання, повідомлення, читання. Характерною особливістю методів патріотичного виховання в позашкільних навчальних закладах є їхня емоційність, яскравість і цікавість. Необхідно, щоб вони будувалися на життєвих прикладах, ілюструвалися піснями, віршами, загадками тощо. Важливо використовувати факти повсякденного життя учнів, суспільної, політичної, трудової діяльності видатних людей минулого та сучасників. Особливо впливають на почуття та свідомість учнів розповіді про життя і діяльність героїв, які жили, працювали в даній

місцевості. За допомогою цих методів у дітей формується суспільна думка, досвід особистого відношення до своєї країни та свого народу.

2. Суспільно-корисний: охорона пам'яток історії та культури, догляд за могилами, екологічний рух, експедиції, походи, дослідження та облік історичних пам'яток, поховань предків; краєзнавчий пошук і, як результат, робота шкільних музеїв, вивчення історії свого міста, села, вулиці, школи, родини. Такі методи позаурочної роботи з дітьми треба всіляко поширювати. Вони мають велике значення для ідейно-патріотичного виховання школярів, формування їхнього морального обличчя.

3. Трудовий: свято першої борозни, обжинки, приліт птахів, освоєння традиційних ремесел, народних промислів, виготовлення альбомів, газет, підготовка виставок, колекцій, гербаріїв. Використання методів трудового напрямку допомагає педагогу довести до свідомості учнів, що вони своєю участю в різноманітних справах допомагають країні й тим самим беруть посильну участь у розбудові української держави. «Золоте правило» народної педагогіки вчить: «Без праці людину не виховаєш, бо праця є метою та сутністю людського життя».

4. Пізнавально-розвиваючий: квести, турніри, клуби народної творчості, інформації, усні журнали, конференції, диспути, години запитань і відповідей, аналіз різноманітних ситуацій, заочні подорожі, зустрічі з видатними людьми. Велике значення для патріотичного виховання мають ці методи. Вони спрямовані на виховання в школярів пізнавальної активності, розвиток творчих здібностей, уміння відстоювати власну точку зору, розкривають перед учнями справжню красу життя в нашій країні.

5. Художньо-естетичний: вечори народної пісні та танцю, фестиваль патріотичної пісні, свята рідної мови, виставки народних промислів, конкурси дитячої творчості, свята з використанням українських традицій,

обрядів, звичаїв, етюди з натури. Опора на ці методи сприяє формуванню у вихованців високих громадських якостей, патріотичних почуттів, любові до рідної землі, шануванню рідної мови, дбайливому ставленню до природи, усвідомленню належності до українського народу, виховує честь, гідність, мужність, відвагу, прагнення пізнавати, зберігати й передавати у спадок надбання народу.

6. Військово-спортивний: змагання з народних видів спорту, козацькі змагання та забави, народні ігри, туристичні змагання. Ці методи сприяють вихованню у дітей стійких моральних якостей(поваги до Збройних Сил України, любові до Батьківщини, бажання стати на захист Вітчизни); психологічних якостей (мужності, ініціативності, відваги тощо), фізичних якостей (витривалості, швидкості, спритності та ін.; духовних якостей (доброті, товарищескості, честі, громадянського обов'язку, справедливості, історичної пам'яті).

ВИСНОВКИ

Історико-педагогічне обґрунтування сутності, структури та змісту патріотичного виховання, результати проведеного дослідження довели, що обрана тема є правомірною, оскільки вона зумовлена проблемами подальшої теоретичної та практичної розробки шляхів патріотичного виховання особистості учня.

Ретроспективний аналіз досліджуваної проблеми в історії української педагогічної думки дозволяє стверджувати, що в усі часи, за різних соціально-політичних умов уявлення про патріотичне виховання завжди пов'язувалося насамперед з ідеями служіння Вітчизні. Головними, незмінними рисами патріотизму залишаються:

- любов до Батьківщини, відстоювання її інтересів;
- боротьба за волю, честь і славу України;

- любов до народу, родини, сім'ї;
- служіння Богові як абсолютній Правді, Красі, Справедливості;
- відстоювання та відродження рідної мови, науки, освіти, культури, мистецтва, духовних традицій народу;
- зміцнення дружби між народами.

Таким чином, можна зробити висновок, що національно-патріотичне виховання - це суспільна категорія, яка формує ставлення людини до себе, до свого народу й Батьківщини. Це ставлення виявляється у відповідних почуттях, переконаннях, ідеях. Лише переймаючись інтересами, прагненнями, потребами, ідеалами свого народу, усвідомлюючи свою національну неповторність і самобутність, людина стає зрілою, громадсько свідомою особистістю, справжнім патріотом, діяльним творцем своєї долі та долі Батьківщини.

Патріотичне виховання має бути стрижнем усієї навчально-виховної роботи, оскільки ми повинні виховати особистість, яка має почуття гордості за свою державу, сумлінно виконує громадські обов'язки, усвідомлює соціальні проблеми Батьківщини та українського народу, любить рідних та близьких людей. Без цього людина не має обличчя, вона втрачає себе.

Український патріотизм повинен стати провідною виховною ідеєю сучасної школи, що реалізується в урочній та позаурочній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аркас М.М. Історія України-Русі. – 2-ге факс. вид. – К.: Вища школа, 1991. – 456 с.: іл.
2. Багалій Д.І. Український мандрівний філософ Григорій Сковорода. – 2-ге видання, випр. – К.: Обрій, 1992. – 467 с.
3. Бех І.Д. Концептуальні засади формування у школяра особистісних цінностей //Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах. Матер. звітної науково-практичної конференції. – К., 1999. – С. 4–8.
4. Бех І.Д. Наукові засади створення особистісно-орієнтованих виховних технологій //Початкова школа. – 1997. – № 9. – С. 4–8.
5. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
6. Білецький О. І. Зародження драматичної літератури на Україні //Збірник праць: У 5-ти т.– К., 1965. – Т.1.
7. Білецький О. І. Зародження драматичної літератури на Україні //Збірник праць: У 5-ти т.– К., 1965. – Т.1.
8. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина //Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 144–150.
9. Булашев Г. Український народ (У своїх легендах, релігійних поглядах і віруваннях) – К.: Довіра, 1992. – 416 с.
10. Вишневський О. Орієнтири національного виховання //Рідна школа. – 1994. – № 6. – С. 42–46.
11. Вишневський О. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси. – Львів: Львів. наук.-метод. ін-т освіти, Львів. обл. пед. т-во ім. Г. Ващенка, 1996. – 238 с.
12. Вугрич В.П. До питання про природу і сутність патріотизму //Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали звітної науково-практичної конференції – К., 1999. – С. 8–12.
13. Исламшина Т.Г. Кризис полиэтнического общества и возрождение этнических ценностей. Автореф. дисс... докт. социал. наук, – Уфа, 1993. – 38 с.
14. Кузь В.Г., Руденко Ю.Д., Губко О.Т. Українська козацька педагогіка і духовність. – Умань, 1995. – 103 с. 134. Новий тлумачний словник української мови. У 4 томах /Укладачі В.Яременко, О.Сліпушко. – К.: Аконт, 1999. – Т. 3. – С. 223.
15. Новиков М. Т.Г. Шевченко – полум'яний патріот і борець за дружбу народів. – К.: Держполітвидав, 1954. – 69 с.
16. Огієнко І. Українська культура. – К.: Довіра, 1992. – 139 с.
17. Петронговський Р.Р. Структура патріотизму старшокласників //Вісник Житомирського педуніверситету. – 2002. – № 9. – С. 165–167.

18. Петронговський Р.Р. Формування патріотизму старшокласників у поза навчальній виховній діяльності: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 – Житомир, 2002. – 180 с.
19. Підласий І. Реалії сучасного українського виховання //Рідна школа. – 1999. – № 12. – С. 3–7.
20. Русова С. Вибрані педагогічні твори. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.

42

21. Сковорода Григорій: Дослідження, розвідки, матеріали: Збірник наукових праць – К.: Наукова думка, 1992. – 382 с.
22. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.
23. Стельмахович М., Гуменко В., Дробноход М., Кононенко П., Погрібний А., Руденко Ю., Скрипиць М. Утверджуймо ідеологію патріотизму і державотворення (Відкритий лист Президії АПН України та Міністерства освіти України) //Освіта, 29 квітня –6 травня, 1998. – С. 3.
24. Сухомлинська О. Ідея громадянськості і школа в Україні //Шлях освіти. – К., 1999. – № 4. – С. 20–25.
25. Сухомлинська О.В. Цінності сучасного виховання //Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 105–111.
26. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні //Вибрані педагогічні твори в 2 т. – К.: Рад. школа, 1983. – Т.1. – С. 43–123.
27. Философский словарь /Под ред. И.Т.Фролова. – М.: Политиздат, 1986. – С. 358.
28. Фіцула М.М. Педагогіка. – Тернопіль: „Навчальна книга – Богдан”, 1997. – 190 с.
29. Чорна К.І. Зміст патріотичного виховання школярів в умовах державотворчого процесу в Україні //Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матер. звітної науково-практичної конференції. – К., 1999. – С. 12–14.